

Оснивање акционарског друштва: Страна акционарска друштва, 1913.

Садржај

Оснивање акционарског друштва

Страна акционарска друштва

588

оравац

397.725(091)

ОСНИВАЊЕ АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА

СТРАНА АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА

Прештампано из АРХИВА ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

32446

БЕОГРАД

ШТАМПARIЈА „ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“

ДИМИТРИЈА ГАВРИЛОВИЋА (ПРЕЂЕ АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА)

Кнегиње Љубице улица број 6.

1913.

Цена 1 динар.

347.725
(041)

Уведено у нови ИНВЕНТАР
1942 год.

~~734~~ (1)

Павле М. Моравац

ОСНИВАЊЕ АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА

СТРАНА АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА

Прештампано из АРХИВА ЗА ПРАВНЕ И ДРУШТВЕНЕ НАУКЕ

БЕОГРАД

ШТАМПARIЈА „ДОСИТИЈЕ ОБРАДОВИЋ“

ДИМИТРИЈА ГАВРИЛОВИЋА (ПРЕЂЕ АЦЕ М. СТАНОЈЕВИЋА)

Кнегиње Љубице улица број 6.

1913.

САДРЖАЈ

	СТРАНА
Оснивање акционарског друштва	1
Страна акционарска друштва	19

32446

ОСНИВАЊЕ АКЦИОНАРСКОГ ДРУШТВА

(по закону од 10. децембра 1896. год. са изменама и допунама од 17. новембра 1898. год.).

У главном постоје два система за оснивање акционарских друштава у европском законодавству: систем концесионарања и систем слободног оснивања.

У оним законодавствима која су усвојила први систем, тражи се за оснивање друштва претходно одобрење државне власти; а тамо, где влада други систем, оснивање је у главном слободно, али су законом прописане нарочите одредбе, које морају ући у уговор, или угледна правила по којима се састављају уговори о оснивању акционарских друштава или статута. Овај други систем познат је још и под именом *система нормативних одредаба*. По историјском реду прво је постао систем концесионарања, а тек временом се развио овај други систем који показује тенденцију да освоји што више терена. Први закон који је регулисао оснивање акционарских друштава и њихову организацију и правну страну био је француски *Code de Commerce* од 1807. године, и то по систему концесионарања. Прошавши кроз разне мене француско је законодавство најзад 1867. године законом о командитним друштвима на акције, акционарским и кооперативним друштвима (*sur les sociétés en commandite par actions, anonymes et cooperatives*) одбацило систем концесионарања, задржавши га само за осигуравајућа друштва, и усвојило слободно оснивање, прописавши у исто време строге казне за злоупотребе. На овој основи базира у главном и данашње француско акционарско право.

У Немачкој је у прво време под утицајем француског законодавства владао систем концесионарања са државним

надзором али је законом од 11. јуна 1870. год. замењен системом нормативних одредаба.

У Аустрији, Грчкој, Турској, Холандији, Пољској, и данас је још задржан систем концесионирања.

У Белгији, Енглеској и Угарској превладао је други систем слободног оснивања; у Швајцарској и Шпанији оснивање је слободно, али је прописан угледни статут. У Холандији и сад влада систем концесија, али је добијање одобрења огарантовано ако се друштво не противи обзирима морала и јавном поретку а одговара и специјалним прописима законским и т. д.

Наш трговачки законик од 26. јануара 1860. год. у коме се налазе прве одредбе о акционарским друштвима код нас, постао је по угледу на *Code de Commerce* и пренео је из њега у наше законодавство систем концесионирања за оснивање акционарских друштава. Одатле је овај систем прешао и у закон о акционарским друштвима од 10. децембра 1896. године.

По §§ 38. и 41. тргов. законика безимено друштво, како га је наш закон по угледу на француски назвао (*société anonyme*) могло се основати само са знањем Министра Финансија, који је имао дискреционарно право да програм друштва и његове статуте одобри или не одобри. Без његовог одобрења Суд није могао потврдити уговор о оснивању безименог — акционарског друштва.

По закону о Устројству Министарства за Народну Привреду, од 21. децембра 1882. год., којим је ово најмлађе Министарство установљено, прешло је ово право надзора на Министра Народне Привреде, па је у његовом ресору остало и по закону о акционарским друштвима од 10. децембра 1896. год., којим су укинута одредбе о безименом друштву у трговачком закону. Овај закон и сада важи код нас са малим изменама од 17. новембра 1898. године. Он је задржао систем концесионирања, који је примио из *Code de Commerce* преко нашег трговачког законика, и обвезао осниваче да у своје статуте, који замењују уговор, унесу извесна законска наређења.

У нас се акционарско друштво може основати само по одобрењу Министра Народне Привреде, а по прописима закона о акционарским друштвима.

Тако прописује чл. 5. овога закона, који уједно сва оваква друштва ставља под надзорну власт Министра Народне Привреде.

За оснивање акционарског друштва потребно је да се о томе сложе бар десет лица, која могу пуноважно располагати својом имаовином (чл. 6. закона о акционарским друштвима). Тих десет лица (претпостављамо најмањи могући број) дужни су претходно прибавити одобрење Министра Народне Привреде да могу друштво основати.

Уз своју молбу они морају поднети:

1. Доказ да су испунили пропис чл. 6. овог закона;
2. Изјаву да ће сваки од њих учествовати у предузећу најмање са десет акција;

3. Пројекат друштвених правила у два равногласна примерка, у коме мора бити тачно означено и обухваћено све оно што закон наређује под тач. 3. чл. 8. поменутог закона и то у духу и смислу осталих законских одредаба, које су или императивно регулисале поједина питања односно организације и функције самога акционарског друштва, или су понегде оставиле оснивачима мало већу или мању слободу да остала питања по своме нахођењу, а опет у духу самога закона, регулишу. Тако на пр. правилима се мора предвидети држање редовног збора у току прва четири месеца по свршетку сваке године, али кад ће се у том року збор држати, може се правилима тачније прецизирати; правила морају предвидети управни и надзорни одбор, али се њима оставља да одреде колико ће чланова имати, само тај број не сме бити мањи од три и т. д.

Осим овога што по закону мора бити у сваким правилима у њих се могу увести још и друге одредбе, према нарочитим потребама друштва, али ипак оне не смеју бити противне закону о акционарским друштвима.

Но да се вратимо на услове које морају сами оснивачи испуњавати, па де их Министар може овластити на оснивање друштва.

Оснивача треба да буде најмање десет, а може их бити и више.

Међу оснивачима треба да је што више српских грађана који живе у Србији, јер иначе Министар не би био у стању испитати да ли им се може поверити оснивање дру-

штва, јер се они давањем одобрења у исто време овлашћују и на извесне послове по закону о акционарским друштвима од којих је најважнији примање уплата, које износи најмање 5% номиналне вредности уписаних акција (чл. 11. закона).

Пошто се ова уплата полаже одмах при самом упису акција, пре но што се друштво дефинитивно конституише, дакле док је још у процесу стварања, то за ову примљену суму, која може бити и доста замашна, одговарају само оснивачи, и то солидарно.

Зато Министир и не сме дати свакоме, ко му се пријави, овлашћење за оснивање друштва, док не стекне повољно уверење о његовој личности и имовном стању, па донекле и о самом карактеру и гласу његовом у грађанству.

Ако би се одобрење давало без обзира на све ово, онда би се врло често дешавало да оснивачи утаје примљени новац, а да уписници акција немају откуда да се наплате за положене суме.

Ово би јако компромитовало сам систем акционарских друштава, те им нико више не би смео приступити.

Уписници свагда претпостављају да је Министар све ово испитао и, уверивши се да се молиоцима може поверити сва радња око оснивања друштва, дао им потребно одобрење.

Министар сам треба при давању овог одобрења да буде врло обазрив, јер кад једаред одобри његово оснивање, давши потребно овлашћење људима која његово поверење и поверење публике не заслужују, па ту грешку доцније увиди испитујући њихов рад, не може им више одузети дато право, нити може растурити основано друштво, изузев у једном једином случају: кад друштво изгуби половину своје главнице, па не може тај губитак да накнади из резервног фонда (чл. 79. и 81. тач. 3.). Сем тога, по самом закону овлашћење оснивача губи важност само у једном случају: ако друштво не оснују за годину дана од кад им је одобрење дато — чл. 10. закона о акционарским друштвима.

Пошто је предпоставка да се Министар о странцима не може тако детаљно обавестити, јер се овде тиче и личних особина, које се не могу јавним исправама констатовати, то би се могло извести да Министар самим странцима не би могао дати одобрење за оснивање друштва, већ само онда, кад уз њих има бар неколико српских грађана или бар стра-

наца настањених у Србији, чија личност и имаовина представља довољну гаранцију.

Ово би имање служило као најбоља гаранција за уплате, које оснивачи примају, ако би било у непокретностима, кад су у питању странци оснивачи, јер је отуђивање непокретног имања много теже и компликованије него продаја покретности, те се у њему има једна већа гаранција.

Да је ово питање коме ће се дати овлашћење за оснивање акционарског друштва врло важно, види се и по томе, што се при упису може тражити и много већа сума, пошто закон само обележава минимум (5%) али не ограничава ту уплату у рашћењу, тако да она може изнети укупно и 20% или 30% основне друштвене главнице.

Не треба да су сви оснивачи странци и без имања у Србији ни због тога што не треба акционаре излагати евентуалности да за своје уплате морају водити дуге парнице и на страни тражити извршења пресуда у исти мах у Паризу, Лондону, Бечу, Мадриду или Њу-Јорку, јер би они пре дигли руке од уплаћених сума, него што би се излагали таквим парничним трошковима.

У најмању руку не треба дозволити ни могућност да се на овај начин штети и смањује народни обртни капитал, који је намењен трговини или индустрији, ако се већ за ово не нађе других разлога.

Не треба нас рђаво разумети, јер немамо намеру да овим отежавамо улазак страног капитала и пласирање његово у домаћа предузећа, али тек није довољна гаранција ни то, кад се за давање овлашћења за оснивање акционарских друштава уз 9 непознатих странаца ангажује један угледнији српски грађанин, који их, можда ни сам никад није видео, нити зна ко су ни какви су. Њега у таквим случајевима увек треба сматрати само као посредника или стручњака, који и тај посао ради за награду, као и сваки други по својој професији, што му у осталом не треба ни замерити (трговац, адвокат и т. д.).

Кад би закону личност оснивача била потпуно индиферентна, свакако не би дошла у чл. 10. закона категорична забрана преношења добивеног одобрења за оснивање друштва, и ако то није једно право које би у несавесним рукама могло директно шкодити државним интересима.

Шта више оснивачи који за годину дана не искористе добивено одобрење, губе га *ipso lege*. За ову годину, коју им закон даје за оснивање друштва, оснивачи су дужни извршити потпун упис акција и наплатити бар 5% номиналне вредности по свакој акцији и одржати претходни збор акционара на коме ће изабрати управни и надзорни одбор и усвојити друштвена правила, јер се тек тада има сматрати да је друштво конституисано (основано), као што се види из тач. 2. под 2. чл. 16 зак. о акц. друштвима. Ако за то време ово све не ураде престаје им дато овлашћење, јер се овај рок не може продужавати решењем Министровим, пошто је законом прецизиран.

Број оснивача не сме ни у ком случају бити мањи од десет, јер по нашем закону ни акционарско друштво не може опстати ако нема бар десет акционара (чл. 81. тач. 6.).

Оснивачи по чл. 6. и чл. 8. тач. 1. морају поднети пуноважан доказ о томе да су правно способни, т. ј. способни за правне радње и да могу пуноважно располагати својом имаовином и обвезивати се.

Стога треба да докажу да су пунолетни, т. ј. да су навршили 21 годину живота, јер се тада сматрају по закону као зрели и да могу својом имаовином руковати и располагати самостално (§ 37. и 150. грађ. закона).

Оснивач може бити и еманциповани малолетник, дакле онај који је навршио седамнаесту годину, па је на своје тражење или тражење родитеља или старатеља решењем старатељског судије добио пунолетство (§ 152 грађ. зак. у вези чл. 146 неспорних правила).

Ослобођење од очинске власти по грађанском законнику у неколико се разликује од еманципације по трговачком законнику, која је нешто шира. По грађанском законнику еманциповани малолетник може према чл. 114 зак. о старатељству само по одобрењу старатеља и старатељског судије отуђити и оптеретити непокретно имање. Зато је потребно да еманциповани малолетник, који хоће да суделује у оснивању акционарског друштва, или у његовој управи има и одобрење *да може трговину водити*, јер само такав еманциповани малолетник може се сам без ограничења обвезивати, па и непокретно имање отуђити и оптеретити (§§ 3. и 4. трговачког законика).

Ово је потребно зато што се по нашем закону (чл. 4) свако акционарско друштво, па и оно коме предмет предузећа не би био трговачки посао, сматра као трговачко друштво, а и због саме материјалне одговорности оснивача и у опште часника друштвених, јер по чл. 11. зак. о акционар. друштвима оснивачи за примљени проценат при уплати, одговарају уписницима акција, а чланови управног и надзорног одбора по чл. 45. и 50. за противзаконо и неправилно вршење своје дужности одговарају уписницима, односно друштву *солидарно и целим својим имањем*, дакле и покретним и непокретним неограничено. Такви оснивачи морају уз остала потребна документа при тражењу одобрења за оснивање акционарског друштва поднети и извршно решење старатељског судије о проглашењу за пунолетне и одобравању да могу трговину водити, као и доказ о томе да је оно званично од надлежног старатељског судије објављено у службеним новинама. У позиву на упис акција приликом оснивања друштва мора се и то решење објавити. У случају да такав малолетник буде изабран у управни, надзорни или ликвидациони одбор друштва мора се по § 5. трг. зак. уз остало и то решење судско обзнанити приликом протоколисања фирме друштвене, односно при објави имена ликвидатора или измене у члановима управног и надзорног одбора.

Али нису ни сва пунолетна лица способна за правне радње, јер они који су разума или слободне воље лишени, сасвим или од части, као згранути, бесомучни, луди и суманути стављени су под особену заштиту законску као и малолетници, те не могу сами својом имаовином располагати (§ 40. грађ. зак.). Тако исто стоји и са судом проглашеним раскошницима и онима који су нестали, па макар били и пунолетни (§ 41. грађ. зак.).

Осим тога, неспособни су, без обзира на пунолетство, за располагање својом имаовином глуво-неми, који се не могу средством знакова разумети; затим она лица која су слепа и нема или слепа и глува, јер се и њима као и малолетницима, који не стоје под очинском влашћу, постављају старатељи, а тако и пунолетним лицима која не стоје под очинском влашћу и о којима се за годину дана не зна где су и како су, или су спречена да се врате и сама својим имањем управљају, а нису оставила пуномоћника.

Сва ова лица долазе под старатељство, ако не стоје под очинском влашћу, и у место њих имањем њиховим рукују судом одређени стараоци са старатељским судијом или под његовим надзором (чл. 11., 47., 75., 94., 111., 137., 139., 141. и 144. закона о старатељству).

Тако исто привремене долази под старатељство свако лице противу кога се предузме извиђање да се због душевне болести или немоћи или распикућства стави под старатељство (чл. 140. и 144. закона о старатељству).

Осим тога, одузима се управа над имањем и презадуженим лицима од онога часа кад је суд решио да се над њиховом имавином стедиште отвори (§ 24. стедишног поступка).

И по § 17. кривичног законика лица осуђена на робију или заточење не могу док казну издржавају располагати својом имавином, нити уговоре с ким закључивати.

По себи се разуме да ово важи и за лица осуђена на смрт.

Специјално пак по закону о акционарским друштвима за чланове управног и надзорног одбора и у опште друштвене часнике и службенике не могу се бирати ни постављати она лица, која се због дела учињених из користољубља или због банкрутства, налазе под судском истрагом, или су због тога већ била осуђена.

Они који су за оваква кривична дела једном осуђени не могу бити друштвени часници ни службеници чак ни онда, кад поврате грађанску част по § 349—354 кривичног судског поступка, ако су је били изгубили.

Не могу бити друштвени часници ни службеници ни они који су услед осуде на смрт, робију или заточење по § 18. казненог закона изгубили грађанску част за кривична дела учињена из других побуда, а не из користољубља, док ова права не поврате редовним путем.

Ово све према томе важи и за осниваче, јер су и они часници друштвени са много више поверења него један обичан кореспондент или писар у канцеларији акционарског друштва.

Они који немају грађанске части не могу ући у управу и службу друштва ни по томе што по чл. 44. зак. о акционарским друштвима заклетве у име друштва полажу чланови управног одбора или друштвени службеници. Ако би такви имали да положе заклетву она им се по тач. 3 § 265. грађ.

суд. пост. не би могла дозволити, те се друштво овим доказним средством никад не би могло користити.

Своје тврђење да они, који су једаред пресудом изречно или по § 18. казненог законика изгубили грађанску част због кривичних дела извршених из користољубља или због лажног банкрутства (§ 261. казн. зак.), не могу више бити часници и службеници друштвени ни онда, кад грађанску част опет поврате, поткрепљујемо још и овим аргументима. У чл. 38. закона о акц. друштвима нема никаква помена о томе, већ се изрично каже: „који су већ били осуђени“, а да им се хтело ово право повратити, законодавац би казао: „док не поврате грађанску част“, или док не поврате права пресудом изгубљена“, или би најзад рекао: „за време док траје казна губитка грађанске части“, кад се тиче престапа, као што је казао у Уставу (чл. 87.) кад је реч о активном бирачком праву за народне посланике, или у чл. 95. код пасивног права избора („да ужива сва грађанска и политичка права“, што значи да у даном моменту кад се то цени, ужива сва та права, без обзира да ли их је раније био изгубио па повратио); или као што је речено у чл. 32. закона о општинама, где се говори о томе ко не може гласати на општинском збору („док се не поврате у права“. Тако исто не могу више бити друштвени часници ни они који су осуђивани за просто банкрутство (§ 263, казн. зак.). Сви ови који су једаред осуђени за дела учињена из користољубља или због презадужености не могу ни после помиловања ући у управу и службу акционарског друштва, јер се помиловањем може највише само казна опростити (чл. 50. Устава), али се њене последице не утиру. На против време губитка грађанске части почиње се тек рачунати од издржане или опрштене казне, и ако она тече од извршности пресуде. (§ 34. казн. зак.).

Према томе, кад неко услед осуде за кривично дело учињено из користољубља или због банкрутства изгуби право да буде часник или службеник у акционарском друштву, не може га више стећи ни на који начин, осим амнестијом, која сваку казну и њене последице предаје забраву (чл. 51. устава).

Само политичким кривцима ова се права могу вратити и помиловањем одмах (§ 355, крив. судског поступка)

Они који су под судском истрагом, не губе ово право већ га не могу вршити за време док су под истрагом.

* * *

Сасвим је засебно питање како ће оснивачи доказати Министру Народне Привреде да они имају сва потребна права и својства за пуноважно располагање својом имавином и да нису изузети чл. 38. закона о акционарским друштвима.

Да нису под стечајем доказаће уверењем надлежног првостепеног Суда, јер по § 2. стецишног поступка за отварање стецишта надлежан је првостепени Суд, на чијој територији дужник стално пребива а за Београд првостепени београдски трговачки Суд. Кад уверење тражи *трговац*, који стално пребива у срезovima: врачарском, грочанском, колубарском, космајском и посавском округа београдског, он ће се такође обратити првостепеном београдском трговачком суду, јер је овај и за таквог трговца у погледу отварања стечаја надлежан (§§ 2. и 18. зак. о устројству трговачког суда), а не првостепени суд за округ београдски, као год што за Београд није надлежан првостепени суд за варош Београд по § 2. стецишног поступка.

Надлежни првостепени суд може такође издати уверење да оснивачи нису под судском истрагом за кривична дела из користољубља или због презадужености, а за иступе из користољубља учињене треба уверење општинске и полицијске власти.

Да нису раније осуђивани за оваква дела може потврдити само општински суд, јер он води списак осуђених лица, пошто све власти по чл. 27. њ. зак. о општинама и чл. 20. закона о изборима народних посланика јављају, или бар треба да јављају, надлежним општинским судовима сваки случај осуде на робију због зличинства или престапа са губитком грађанске части, и стављања под кривичну истрагу за таква дела и т. д.

Да оснивачи нису под старатељством ни стално ни привремено (да противу њих није предузето извиђање да се због расипништва или душевне болести под старатељство ставе), могу доказати само уверењем надлежног старатељског судије.

Законом се не тражи да оснивач мора бити имућан човек, али приликом давања одобрења за оснивање друштва мора се и на то обратити пажња зато што треба осигурати уписницима акција да се у случају потребе могу обештитити наплагом уплаћене суме од оснивача, односно из њихове имао-

вине. Зато онима за које се унапред може знати да немају имаовине не треба ни давати то одобрење.

За доказ свога имовног стања оснивачи треб да поднесу уверење надлежног општинског суда о томе да имају имање и у којој вредности и облику и *да могу њиме слободно располагати*, што значи да ће општински суд, коме су његови грађани најбоље познати, имати прећутно да утврди и то да не стоје ни физичке сметње за пуноважно располагање имавином (глувонемост, слепоћа и глувоћа, општа телесна немоћ, слепоћа и немост и т. д.), које физичким лицима у томе могу сметати. Општински судови воде спискове пуноправних грађана (чл. 27. њ. и Чл. 95. т. 10. закона о општинама), а морају да воде списак осуђених лица и да познају имовно стање грађана, пошто издају уверења о владању и имовном стању (чл. 16. и чл. 97. тач. 4. закона о општинама).

При оцени имовног стања треба гледати да ли имаовина оснивача даје довољно гаранције за проценат уплате, који ће оснивачи при упису акција примати, јер они за примљене суме одговарају солидарно докле год их претходни збор од те одговорности не разреши и докле тај новац не предаду члановима управног одбора (чл. 11. закона о акционарским друштвима). Исто тако мора се обратити пажња и на занимање с погледом на ограничену одговорност земљорадника (§ 471. грађ. суд. поступка).

Молбу за оснивање акционарског друштва потписују сви оснивачи, а не један у име свију, јер по чл. 8. закона, *оснивачи* су дужни обратити се Министру Народне Привреде за одобрење. Оснивачи ће се потписати пуним именом и презименом, означиће своје занимање и место сталног становања, како би се могло оценити да нису изузети од тих послова чланом 32. зак. о уређењу државног рачуноводства, као и надлежност власти, које су им потребна уверења о способности издале.

Поред поменутих доказа о својој правној способности, оснивачи су дужни поднети и изјаву своју: да ће у друштву сваки од њих учествовати бар са десет акција. Из тога, што мора бити бар десет оснивача, који се обвезују да ће уплатити бар по десет акција, изводи се да по нашем закону основна друштвена главница мора бити подељена бар на једну стотину акција, иначе се не би могло дозволити осни-

ваће друштва, пошто оснивачи, не би ни могли ову своју обвезу испунити.

Да би та изјава доиста и обвезивала осниваче да законом утврђени минимум упишу, и да би се и законски утврдила и обезбедила њихова материјална одговорност, за примене уплате као и њихова одговорност пред надзорном влашћу и судовима за неизвршење законских наређења, потребно је да та њихова изјава буде и влашћу потврђена. Надлежна је власт за ову потврду државна полицијска власт или судија за неспорна дела.

На тај се начин олакшава акционарима да могу тражити и добити накнаду за штету, коју им оснивачи причине својим радом, јер могу увек прибавити доказа о томе, који су оснивачи друштва; иначе би им тужени оснивачи и то могли спорити, бранећи се да они изјаву о оснивању нису писали или чак ни потписали својом руком или да они нису ти оснивачи и т. д. Уједно се тиме спречава да се несавесни оснивачи не користе неовлашћено туђим именом, стављајући га без питања и пристанка међу имена оснивача.

Мислимо да Министар треба и ово да тражи поред тога што ће оценити имовно стање оснивача пре но што им изда потребно одобрење, јер уписници акција свагда претпостављају да је Министар и све ово претходно оценио, па им тек онда издао своје одобрење.

И пројекат друштвених правила који се у два примерка подноси Министарству треба да потпишу сви оснивачи, за доказ пристанка на такву врсту организације каква се правилима предвиђа.

За оснивање друштва потребно је по чл. 9. закона о акц. друштвима да Министар Народне Привреде осниваче овласти за оснивање друштва и да им потврди поднети пројект правила. Стога свака потврда нових правила при оснивању друштва треба да садржи не само одобрење пројекта правила, него и одобрење да оснивачи могу приступити оснивању акционарског друштва.

Пре но што да одобрење Министар мора саслушати необавезно мишљење Привредног Савета, које не мора уважити, али без њега не може одобрити оснивање друштва и пројекат друштвених правила.

У правилима мора бити све оно што је прописано у тач. 3. чл. 8. зак. о акционарским друштвима, тачно и прецизно

означено. Сем тога, мора бити прописан облик и слог акција, а образац истих мора се приложити (чл. 23. закона); мора се правилима утврдити у ком ће се року и како амортизовати оснивачки трошкови (чл. 71. тач. 4. закона). Још се мора правилима одредити један лист, у коме ће се поред службених новина објављивати друштвене одлуке (чл. 17. тач. 7. и чл. 35. закона); како ће се на збору гласати: тајно или јавно; на колико дана пред збор треба да акционари депонују своје акције (најмање три дана); како ће се смењивати чланови управног и надзорног одбора (неповерење); колико највише гласова може имати један акционар (у границама законског максимума); треба ли за пренос привремених акција или акција на име и одобрење друштво, или је довољна пријава преноса друштву за важност преноса; колики број акција полажу чланови управног и надзорног одбора пре ступања у дужност; ако друштво хоће да има прокуриста, мора се то у правилима предвидети; докле се мора одржати редован збор; који су предмети, осим оних изложених у чл. 63. закона, о којима само збор може решавати; докле расте резервни фонд и колика је дотација сваке године процентуално од чисте добити.

Кад оснивачи добију одобрење од Министра Народне Привреде морају га искористити у року од године дана од кад им је одобрење дато.

Сасвим је природно да овај рок треба рачунати од дана кад оснивачи приме потврђени пројекат правила, јер пре тога не могу ништа предузимати на оснивању друштва, а сем тога не може се узети да им је пре тога познато да је Министар одобрио оснивање друштва. Дан предаје треба означити на пројекту правила. То ће учинити власт која предају врши.

Овлашћење добивено ради оснивања Друштва не може се пренети ни у ком случају на друга лица, јер је Министар дајући га водио рачуна о личностима и дао га баш специјално с погледом на личност и карактер оснивача (чл. 10., 6. и 38. зак. о акционарским друштвима).

Кад Министарство одобри оснивање друштва и пројект друштвених правила, оснивачи су дужни обзнанити у целисти ова правила и позвати јавно на упис акција. У закону се нигде нарочито не каже где ће се ова правила и позив на упис обзнанити. С тога се ова обзнана правила као и позив на упис имају извршити преко службених новина или

листа одређеног друштвеним правилима, а сем тога још према потреби и у другим листовима, путем плаката и т. д.

При упису полаже се при свакој акцији најмање 5% од имените вредности. Ову уплату прима оснивачки одбор у величини правилима одређеној. За примљене суме оснивачи одговарају целим својим имањем солидарно, а за упис акција има се у позиву одредити почетни рок, а правилима регулисати случај ако се упише више акција но што их има, јер је обичај да се упис врши на више места. Како се проценат полаже при упису то би требало да га примају само оснивачи или њихови пуномоћници.

Пошто се на тај начин упишу све акције, оснивачи су дужни у року од два месеца сазвати претходни збор. Позив за овај збор мора се објавити у службеним новинама.

Ако све акције не буду уписане у одређеном року или ако оснивачи не сазову у законском року претходни збор, уписници имају право тражити од оснивача повраћај свога улога који су дали, у шта ваља рачунати и оснивачке трошкове, ако је правилима предвиђено да се на тај начин амортизују и ако су и они полагани при упису акција.

Оснивачи који намерно лажно представе нешто што се тиче уписа или уплате основне главнице или одредаба у члановима 8., 10., 11., и 21. закона о акц. друштвима, казниће се по чл. 99. закона затвором до 5 година а уз то и новчано до 10.000 динара.

Ако пак не би давали обавештења која им траже Министрови комесари казниће се по чл. 101. тач. 9. закона о акционарским друштвима.

Тужба се предаје надлежном првостепеном суду, који извиђа и суди ова дела, а могу је предати лица овлашћена за то од збора, управног одбора или Министра Народне Привреде (чл. 102. зак.).

Ако оснивачи у року од два месеца по упису свих акција не сазову претходни збор не могу за то бити кажњени, јер законом казна није предвиђена, само могу уписници тражити повраћај улога и тиме спречити даљи рад на оснивању друштва; ако ови то не траже могу збор и доцније сазвати, само што то не утиче ни мало на продужење рока предвиђеног у чл. 10. закона, што ће суд ценити приликом протоколсања фирме (тач. 1. под б. чл. 16. закона о акц. друштвима).

На претходном збору треба да је присутно најмање бар десет акционара, чије акције представљају најмање половину друштвеног основног капитала.

На овом збору нико не може имати више од десет гласова, али свака акција даје право на један глас.

Пре но што се пређе на дневни ред, збор ће се уверити преко одређених лица, која могу бити и оверачи записника, а и комесар Министров ће и сам проверити: да ли је основни капитал потпуно уписан и да ли је положен при упису проценат предвиђен у чл. 11. закона о акционарским друштвима.

Да је овај проценат положен комесар ће се уверити прегледом списка уписника и касе. Списак овај треба да овере оснивачи, који за сав дотадањи рад и примљени новац одговарају; такав један списак са оригиналним потписима узеће комесар, који ће га приложити уз остале податке са збора своје извештају.

При оцени зборскога рада у Министарству мора се по званичној дужности пазити на то да ли су све акције уписане и довољно уплаћене.

Пошто се то утврди извидиће се по списку дошлих акционара има ли довољно акционара и заступљених акција за решавање.

Поред избора деловође и оверача записника прва је тачка на дневном реду примање правила, а одмах за тим извршиће се избор чланова Управног и Надзорног Одбора.

Ако збор усвоји правила онако како их је Министар Народне Привреде потврдио, онда тај пројекат постаје друштвеним статутом, под предпоставком да је рад збора и са формалне стране законит; и ако збор учини какве измене у њима не може се по тим правилима ништа даље радити, а ни друштвени органи не могу за друштво никакве послове предузимати, пошто немају правила, нити друштво у опште још правно постоји. Али у оба случаја има се извршити избор чланова за управни и надзорни одбор (чл. 12.).

На овом претходном збору одређује се дефинитивно вредност улога оног оснивача, који се рачуна у друштвену главницу, а који се не уноси у готову новцу. Овај збор одређује суму новаца или број акција које му се у накнаду имају дати. О овој ствари збор решава приликом решавања о правилима, јер се све користи, које се појединцима дају, морају унети

у правила или уговор који је саставни део правила (тач. л. чл. 8., чл. 12. и чл. 21. закона).

При овој одлуци збор не сме повећавати суме користи, новца или акција, означене у правилима, пошто је заинтересовани морао већ раније пристати на тај максимум, јављајући се и сам као оснивач.

Овај ће збор разрешити од одговорности и осниваче.

Акционари којих се тичу ове користи неће учествовати у решавању.

Ако збор прими правила која је Министар потврдио, без измене, Управни Одбор ће одмах, а ако има измена тек пошто Министар ове одобри, расписати прву уплату, која са оном положеном при упису мора изнети бар 10% имените вредности акција.

Кад се ова уплата положи, Управни Одбор мора у року од петнаест дана код надлежног Суда пријавити — протоколисати фирму друштвену.

Ради протоколисања фирме предстаће Суду лично сви чланови Управног Одбора и они чиновници, који су правилима овлашћени да друштвену фирму пуноважно потписују. Ту ће депоновати своје потписе, а они који не могу лично доћи, послаће своје изјаве са потписима овереним од полицијске власти или неспорних дела судије, али не могу у место себе послати пуномоћника.

Пошто Суд потврди оглас о протоколисању фирме објавиће га преко службених новина.

Пријава ће се за друштва, чије је главно седиште у Београду, чинити код првостепеног београдског трговачког суда, а за остала код надлежних првостепених судова.

Уз пријаву управни ће одбор суду поднети препис правила потврђених од Министра Народне Привреде, као и своју изјаву оверену од Министровог комесара, којом ће утврдити: да су све акције уписане и прва уплата (са процентом положеним при упису укупно најмање 10% номинале) свршена; да су уписници акција за претходни збор на време позвани (чл. 11. закона); да су чланови управног и надзорног одбора изабрани по одредбама друштвених правила, и који су по имену, презимену, занимању и месту становања; да је друштво конституисано и да је збор примио одредбе о нарочитим

користима и нарочитим улозима појединих оснивача, ако и тога има и др., а поднеће и препис зборског записника.

Пре но што би оверио ову изјаву чланова Управног Одбора, комесар је дужан уверити се о њеној тачности прегледом књига, спискова и касе као и на претходном збору. И о овоме раду комесар је дужан известити Министра, у чије име врши надзор, и послати му веран препис изјаве коју је Управном Одбору оверио. а послаће му и извод из друштвених књига о упису акција и плаћеној првој уплати потписан од чланова управног одбора.

Ако комесар неби овој дужности тачно одговорио и неби се уверио о тачности ове изјаве коју оверава, већ би оверио нетачну изјаву, био би и сам за то одговоран. Без ове изјаве, оверене од комесара Министровог, Суд не би смео потврдити пријаву друштвене фирме.

Пошто се сврши са протоколисањем фирме управни ће одбор преко службених новина објавити извод друштвених правила, по чл. 17. закона. Уз то ће се објавити и све нарочите користи за поједине осниваче или друга лица, предвиђена правилима или нарочитим уговорима. Без ове објаве ти уговори и нарочите користи неће имати правне вредности нити ће се судом досуђивати, ако би до суда дошло (чл. 21.).

Тек кад суд друштвено име — фирму преко службених новина обзнани, од тога дана друштво почиње правно постојати, а све дотле је друштво још у процесу стварања (чл. 19.).

Акције које би се пре тога издале не вреде и не обавезују друштво, а они који су их издали одговарају солидарно и целом својом имаовином за штету, која би ма по кога отуда настала, а тако исто и за све послове који су пре тога у име друштва рађени не одговара друштво, већ они који су те послове предузели.

За новце примљене од уписника акција одговарају оснивачи солидарно целом својом имаовином докле их претходни збор од те одговорности не разреши (чл. 11., 12. и 20. зак.) и док избраном управном одбору не предају примљене суме по рачунима које претходни збор прими. Од тада прелази одговорност у истом обиму на чланове управног одбора све док суд не обзнани фирму друштвену, а управни одбор не објави да је положени новац у име друштва исправно примио. Тек од тога дана за положене суме одговара само друштво,

а све дотле улагачима су за све положене суме одговорни лично најпре оснивачи па затим чланови управног одбора (чл. 20. закона).

Кад суд протоколише и обзнани друштвену фирму, уписници акција уводе се у нарочиту акционарску књигу, коју свако друштво мора имати поред књига прописаних трговачким закоником; ту се бележи њихово име и презиме, место становања и занимање, а доцније и све промене у својини ових акција. (чл. 31.).

На основу ове књиге издају се привремене акције, које ће се по извршеној потпуној уплати заменити сталним акцијама на име или на доносиоца, како је правилима предвиђено.

Све изјаве оснивача, чланова управног и надзорног одбора односно уписа и уплате основне главнице морају бити потпуно тачне и истините, јер ако би намерно штогод лажно представили односно тога или у погледу одредаба чл. 8, 10, 11. и 21. закона о акц. друштвима казниће се по чл. 99. тач. 1, затвором до пет година и новчано до 10.000 динара.

СТРАНА АКЦИОНАРСКА ДРУШТВА.

Осим акционарских друштава основаних у Србији по прописима закона о акционарским друштвима може се и страним акционарским друштвима, основаним на страни по прописима свога месног законодавства, дозволити рад у Србији.

Таквим друштвима Министар Народне Привреде, који у име државе води надзор над акционарским друштвима у опште, може али не мора дати одобрење за рад у Србији.

И овде Министар решава по пуној власти својој и не мора дати дозволу свакоме страном друштву, које испуни законске захтеве, као год што не мора дозволити оснивање сваког домаћег друштва.

У оба случаја Министар може тражено одобрење дати и одрећи, руководећи се земаљским интересима онако, како их у даном моменту сам схвата, као и уговорима који су о томе закључени са појединим државама. Ни страна акционарско друштво, дакле, и кад испуни наређења нашег закона, не мора увек добити одобрење за рад у Србији.

Ово се нарочито не понавља у закону о акционарским друштвима, кад говори о страним друштвима, али се ово право не може одрећи Министру кад га по чл. 9. поменутог закона, има при оснивању домаћих друштава („ако не би нашао да је такво предузеће противно законима и земаљским интересима“). Страна акционарска друштва не могу тражити да се према њима боље поступа него према домаћим, а највише што могу у туђој земљи добити, то је да се према њима по принципу реципроцитета поступа као са домаћим друштвима, јер ни једна држава не може бити принуђена да свесно трпи организације противне њеним интересима на својој територији. То се не би слагало са њеним суверенитетом.

Њени су закони, у колико нису измењени у корист странаца озакоњеним међународним уговорима, увек меродавни на њеној територији како за сопствене поданике, тако и за странце, како за домаћа друштва тако и за страна. Зато се у трговинским уговорима увек стипулира да се страна друштва морају саобразити законима, дакле и интересима земље у којој желе да раде, јер су земаљски интереси увек заштићени земаљским законима.

Ако би према томе Министар одбио неко страно акционарско друштво од тражења да у Србији оснује заступништво (филијал) и отпочне своју радњу, и ово своје решење мотивисао тиме да би предузеће и рад тога друштва били противни законима и земаљским интересима, — Државни Савет не би се по жалби могао упустити у разматрање тога решења, ако Министар иначе није прекорачио круг законом одређене му власти, пошто се ту не може изродити административни спор, кад је Министру остављено да ово питање сам оцени и реши по своме нахођењу (чл. 48. тач. 2. зак. о пословном реду у Државном Савету).

Без Министровог одобрења ниједно страно акционарско друштво не може у Србији имати своје заступништво (филијал) нити отпочети радњу (чл. 91. зак. о акц. друштвима).

Да би могло добити одобрење за рад у Србији, страно друштво мора поднети Министру на одобрење програм своје главне радње, т.ј. у чему је друштвено предузеће, као и програм рада који намерава у Србији предузети. Сем тога мора поднети и правила по којима је у својој земљи организовано, а по којима ће се и друштвено заступништво код нас управљати, у колико наш закон о акционарским друштвима изрично не наредује да се по њему поступа (на пр. надлежност српских судова и закона за послове закључене у Србији, вођење трговачких књига на српском језику и у динарском течају итд.).

Стога одобравање правила страних акционарских друштва по чл. 91. зак. о акц. друштвима и нема онај значај, који има одобравање правила код наших друштва при оснивању, већ оно има више информативан карактер: да се види и испита на којој је основи организовано то страно друштво у својој земљи, као и да се провери да ли целокупна организација друштва, његово предузеће и радња нису противни

нашим законима и земаљским интересима, и може ли му се у начелу дати одобрење за рад филијала у Србији, јер ће се остали рад филијала већ морати да саобрази нашем закону о акц. друштвима.

Тако се не би могао дозволити у Србији рад страном друштву чије би се предузеће састојало на пр. у производњи, преради и продаји дувана, цигар-папира, петролеума, соли, жижица, јер је ову врсту трговине држава монополисала за себе. Рад ових друштва у Србији био би противан не само државним фискалним интересима већ и специјалним законима којим је овај монопол установљен. Тако је и са преносом поште, увозом и продајом барута, продајом и издавањем средстава и т. д., а донекле и са жељезницама.

Страно друштво уз своју пријаву мора поднети, и доказе о томе: да је по законима своје земље основано и конституисано, да правно постоји, и да има своју одговорну управу. Тако исто мора доказати да је радњу у својој земљи фактички и отпочело. Ово ће се доказивати исправама издатим од надлежних власти, које врше надзор над овим друштвима у њиховој земљи. То ће по правилу бити судске или друге административне власти, где ове то врше, или нотари, дакле она институција која врши државни надзор над друштвима у њиховој земљи, или где тога надзора нема, онда власти које тврде и регистрирају друштвена правила, фирме, уговоре и т. д.

Рекли смо да друштво мора доказати и то: *да је фактички отпочело своју радњу*. Ово се односи на рад у отаџбини, јер о раду у Србији не може бити речи, докле се не прибави одобрење Министра Народне Привреде. Ова законска одредба има нарочити значај, јер се њоме хоће да каже: да се у Србији може дозволити рад само оним акционарским друштвима, која већ правно егзистирају и фактички раде у својој земљи.

По томе не би се могао одобрити рад оном друштву, које у својој земљи није отпочело рад, већ је само основано и конституисано. Законодавац није хтео да одобри рад оним друштвима која се оснивају на страни у циљу да раде одмах или искључиво у Србији јер би то била у ствари српска друштва, организована по страном законодавству. Он, дакле није хтео дозволити да се у Србији

формирају акционарска друштва по страном законодавству, већ само по нашем.

Чим друштво не би могло да поднесе доказа о томе: да је рад у својој земљи фактички отпочело, а тражи одобрење за отварање филијала и за рад у Србији, оно одмах показује да не ради у својој земљи, већ да је основано само у циљу да ради у Србији. Основано је на страни и по прописима страног законодавства само у том циљу да избегне јачу контролу наших власти, пошто му је седиште на страни, и да отклони саму организацију друштва и одговорност органа друштвених по нашем закону о акционарским друштвима јер се управни и надзорни одбор (ако га има) не појављују пред нашим властима као одговорна лица у оној мери као код наших друштава, но само овлашћено заступништво, а ни зборови се не држе у Србији.

Да страно акционарско друштво у Србији не може добити одобрење за рад, ако не ради фактички у својој отаџбини, види се и по томе што ће суд свакад на захтев Министров решити да рад друштва у Србији престане, чак и онда кад је друштво неко време већ радило у Србији, ако у својој отаџбини престане радити (тач. 1. чл. 98. закона о акционарским друштвима).

Друштво мора пријавити Министру своје заступништво и означити, где ће бити његово седиште у Србији и овластити заступништво да фирму друштвену пуноважно потписује.

Сем тога мора се обвезати да ће послове своје у Србији саобразити нашем закону о акционарским друштвима, и да ће правни послови које заступништво у Србији закључи бити обавезни за друштво.

За све парнице, које би се изродиле због послова што их заступништво у Србији закључи, мора друштво унапред признати надлежност наших закона и судова. Осим тога друштво мора да покаже колику ће главницу унети у своју радњу у Србији.

Да би Министарство могло проценити да ли ове изјаве долазе од надлежних лица, која могу давати пуноважне изјаве за друштво, молиоци морају поднети пуноважне доказе о томе: ко сачињава управу друштва у његовој отаџбини, како би се могла оценити и важност пуномоћија оног лица које се пред Министром јавља као његов представник.

По себи се разуме да све прилоге и исправе треба поднети у аутентичној форми надлежно оверене од власти у оној земљи где је седиште друштва и то у оригиналу и српском преводу, потврђеном у последњем степену нашим властима.

То исто важи и за изјаве које друштво мора дати, јер и оне морају бити тако потврђене и преведене, ако се већ не дају пред нашим властима, у ком случају је довољна њихова потврда.

Да би се страном акционарском друштву могло дати одобрење за рад у Србији, треба да постоји реципроцитет између те стране земље и Србије у погледу одобравања рада акционарским друштвима, и то реципроцитет уговорни или фактички.

Овај се реципроцитет обично особено стипулира у трговинским уговорима, а ако тај уговорни реципроцитет не постоји, онда се нарочито мора доказати реципроцитет у поступању са нашим акционарским друштвима у тој страној земљи, т. ј. мора се доказати да надлежне власти у тој страној земљи дозвољавају рад акционарским друштвима, основаним у Србији по нашем закону. Ако је реципроцитет уговорен, довољно је позвати се на одредбе уговора.

У овом погледу одобрење за рад у Србији условно је, јер престаје чим дотична страна земља напусти принцип реципроцитета према нашим акционар. друштвима, кад министар то од суда захте (т. 3. чл. 98. зак. о акционар. друштвима).

Да видимо како је ово питање о реципроцитету регулисано са појединим државама. Пошто су акционарска друштва трговачка, то су и одредбе о раду страних акционарских друштава у Србији ушле у наше трговинске уговоре.

Трговински уговор наш са *Аустро-Угарском* највише је пажње покљонио овој ствари.

По чл. II. нашег трговинског уговора са *Аустро-Угарском* од 14/27 јула 1910. године акционарска и друга трговачка, индустријска или финансијска друштва, заједно са друштвима за обезбеђење сваке врсте, која су основана у областима једне уговорне стране на основу постојећих закона, моћи ће узајамно вршити у областима друге стране уговорнице *сва права*, придржавајући се закона и уредаба који у овој другој земљи важе у овом погледу. Уживаће осим тога и сва она права, која се признају или се буду признавала аналогним друштвима највећма повлашћене државе и моћи ће у тој земљи водити

своју радњу, стицати и имати у државини непокретно имање, на супрот задужбинама, корпорацијама, удружењима и правним лицима у опште, која у областима друге уговорне стране неће моћи ни бесплатно ни путем теретних уговора прибављати непокретно имање.

По закључном протоколу уз овај уговор она друштва, која су већ раније стекла право да раде у областима друге уговорне стране, задржавају за време трајања овога уговора право на упражњавање својих послова, саображавајући се законима ове друге земље.

Из тога излази да сва таква друштва једне уговорне земље, која је овај уговор затекао као и она која за време важења овога уговора добију одобрење за рад у другој земљи, морају свој рад саобразити постојећим законима земље у којој оснивају заступништво, као и законима који се у тој земљи буду донели, користећи се само правом највећег повлашћења, али *агентима осигуравајућих друштава, која нису добила одобрење за рад у другој земљи, неће бити допуштено да врше ове послове.*

По чл. 9. уговора о трговини са *Турском* од 15/28 маја 1906. г. акционарска и друга трговачка, индустријска и финансијска друштва, основана у једној од уговорних земаља по њеним законима, имаће право да се обраћају судовима друге земље, ради употребе и заштите својих права, а за одобравање рада њиховог у другој уговорној земљи важе закони и прописи који у овој постоје.

Овде, дакле, важи фактички реципротитет и по томе једно турско друштво може добити одобрење за рад у Србији ако докаже да се и нашим друштвима у Турској то право признаје, односно да турско законодавство ово дозвољава.

За сада смо још у неуговорном стању са *Турском*, јер је уговор услед рата обустављен.

Уговор о трговини и пловидби са *Француском* од 1906. године не говори ништа нарочито о овим друштвима.

Тако је и по трговинским уговорима, које је Србија закључила:

Са *Великом Британијом и Ирском* 1907. год.;

Са *Румунијом* 1907. год.;

Са *Црном Гором* 1905. год., а и по

конвенцији са *Португалијом* од 1910. год.

Према томе друштва, основана у Француској, Великој Британији и Ирској, Румунији, Црној Гори и Португалији, моћи ће добити одобрење за рад у Србији само у том случају, ако докажу да њихова држава дозвољава српским друштвима да оснивају заступништва и упражњавају рад свој у њиховој земљи.

По уговору са *Италијом* од 1907. г. (чл. 12.) акционарска и друга трговачка финансијска и индустријска друштва, са седиштем у једној од уговорних земаља, а основана саобразно њеним законима, признаће се као законита у другој уговорној земљи и имаће у овој право да се обраћају судовима, траже и бране своја права, *а имаће сем тога иста права која имају или буду имала слична друштва ма које земље.*

По чл. 5. Уговора са *Швајцарском* од 1907. г., чл. 4. уговора са *Русијом* од 1907. г. и чл. 5. уговора са *Белгијом* од 1907. важи исто што је речено за италијанска друштва у Србији, односно српска у Италији.

По декларацији са *Шведском* од 1907. г. поступаће се по начелу највећег повлашћења за све што се односи на трговину, индустрију и увозну царину, али се посебне олакшице које је Шведска дала поданицима Норвешке и друштвима трговачким, индустријским и финансијским и роби норвешкој неће примењивати на поданике и друштва српских земаља, док ове повластице не буду признате поданицима, друштвима и роби које друге државе.

По трговинском уговору са *Немачком* од 1892. г. и додатку од 16/29. новембра 1904., којим је важење уговора продужено до краја 1917. године, акционарска и друга трговачка, индустријска и финансијска друштва једне земље моћи ће у областима друге вршити она иста права, која тамо имају друштва најповлашћеније државе, а по закључном протоколу са друштвима овим и са сваковрсним друштвима за обезбеђење, која су основана у једној од уговорних земаља, по прописима њеног законодавства, поступаће се као са домаћим друштвима. Она ће моћи вршити сва права у другој земљи, придржавајући се закона и прописа који о томе важе у овој другој уговорној земљи, у којој оснивају заступништва.

По закону о привременој погодби између Србије и *Грчке* од 29. априла 1895. године, који је и сад још у важности,

уговорен је поступак највећег повлашћења у погледу трговине и за све што се односи на трговачке операције и упражњавање трговине, али се о акционарским друштвима ништа нарочито не говори. И овде, дакле, важи фактички реципроцитет у поступању.

По уговору са *Бугарском* од 16. фебруара 1907. године, који је имао важити до 1. јануара 1904. године, било је ово питање овако расправљено:

По чл. 2. завршног протокола, акционарска и командитна друштва на акције и друштва за обезбеђење сваке врсте, основана на земљишту једне уговорне стране по њеним законима, могла су узајамно вршити на земљишту друге стране сва права саображавајући се законима и прописима, који вреде за те предмете у овој другој земљи, а по ставу другом чл. 4. самог уговора, признато им је било и право да могу прибављати непокретна имања на земљишту друге стране.

Овај уговор продужаван је доцније изречно, а неко време и прећутно све до 23. новембра 1906. године, од кога дана је важило само највеће повлашћење, јер је Бугарска била престала да примењује одредбе уговора према Србији. Тако је трајало све до рата са Бугарима, којим је уговор суспендован.

По закону о декларацији о трговини између Србије и *Норвешке* од 25. априла 1909. године уговорено је највеће повлашћење за трговину, пловидбу, индустрију и увозну царину, али се ово не простире и на олакшице које је Норвешка дала или ће дати Шведској, или ма која уговорна страна суседним државама, ради олакшавања пограничне трговине дотле, док се то не призна ма којој другој држави.

Акционарска се друштва ту нарочито не спомињу као ни у трговинској и консуларној погодби између Србије и *Холандије* од 10. маја 1882. године и трговинском уговору са *Уједињеним Државама Америчким* од 3. новембра 1882. године.

Закон о акционарским друштвима не наређује изречно да министар пре свога одобрења мора саслушати мишљење Привредног Савета, као што то тражи при оснивању наших друштава по чл. 9., али с погледом на чл. 5. закона о уређењу Привредног Савета, по коме Савет даје своје мишљење о свима установама, које се тичу унапређења ма које при-

вредне гране, треба министар и у сваком оваквом случају да саслуша мишљење Савета, и ако га не мора усвојити, јер то може бити само од користи, а не може бити од штете, пошто мишљење Саветско за Министра није обавезно. Најзад, кад Министар не може одобрити оснивање једног *домаћег* акционарског друштва док не чује мишљење Привредног Савета, коме је задатак да се и сам стара о мерама за унапређење трговине и народне привреде у опште, онда у толико пре треба да чује мишљење његово кад је реч о једном *страном* акционарском друштву.

Кад друштво добије одобрење од Министра Народне Привреде, дужно је обратити се надлежном суду (по седишту заступништва које се има установити) и поднети му ово одобрење и одобрена правила ради протоколисања фирме заступништва и обзнане у службеним новинама. (чл. 93.).

За протоколисање фирме важе одредбе закона о нашим акционарским друштвима с тим да се у обзнани фирме (дакле и у пријави) морају означити имена заступника или агената у Србији, а сем тога и количина капитала, који ће се употребити за послове у Србији, као и у чему се тај капитал састоји.

Из те пријаве и обзнане мора се видети: фирма и главно седиште страног друштва, у њој се мора означити одобрење Министра Привреде за рад у Србији и начин потписивања друштвеног заступништва. Ова обзнана одговара протоколисању фирме и објављивању извода друштвених правила (члан 15. и 17.) код наших друштава.

После протоколисања фирме заступништво ће објавити и извод из својих правила.

Овако ће се поступати и онда кад Друштво оснива више заступништава у Србији, јер ће свако посебице пријавити код надлежног суда.

Пре но што потврди пријаву о протоколисању фирме Суд има право да од друштва тражи и испуњење свих прописа закона о радњама односно упражњавања радње, јер одобрење министрово је само начелна дозвола за рад, а никако не значи да су страна акционарска друштва ослобођена од обавеза које су прописане специјалним законима. Напротив и по наведеним међународним уговорима страна друштва подлеже потпуно осталом законодавству друге земље у којој хоће да раде, као и домаћа.

Аналого чл. 19. зак. о акционарским друштвима има се узети да заступништво правно постоји од дана кад суд обзнани његову фирму у службеним новинама.

О својим пословима у Србији страна друштва водиће трговачке књиге на српском језику и у динарском течају у свему по прописима нашега трговачког законика. (чл. 94.).

Обвезујући се да прими одговорност за послове заступништва, друштво по самом закону (чл. 96.) прима одговорност за штету коју његови заступници учине и за сваки њихов рад који је противан одредбама нашег закона о акц. друштвима.

Да би министарство, као надлежна власт над свима акционарским друштвима, могло знати целокупно стање друштва и пратити његов рад, заступништво је дужно најдаље у року од три месеца после сваког друштвеног збора поднети му записник зборскога рада и друштвени биланс, ако је и он расправљан на том збору. Уз то поднеће и опширан извештај о целокупној радњи својој у Србији, па разуме се и биланс заступништва.

Оба ова биланса заступништво је осим тога дужно публиковати у службеним новинама трипут узастопце ради обавештења јавности.

Пошто Министарство при оснивању заступништва прегледа и одобрава правила друштвена, то се ни важније измене у правилима не могу без одобрења његовог применити на радњу у Србији. Такве су одлуке о промени друштвеног предузећа, о престанку друштва и ликвидацији или о спајању са другим друштвом. Овакве одлуке, ако су донете пуноважно по закону стране земље, а нису по оцени Министровој противне нашим законима, Министар ће на молбу заступништва одобрити и тек од дана овога одобрења могу се оне примењивати на радњу у Србији.

Кад их Министар одобри заступништво их мора обзнанити у службеним новинама.

Заступништво пак дужно је да их у року од три месеца од дана кад су донете, пријави Министарству ради одобрења.

Код ових заступништава страних акционарских друштава Министар има у неколико већу власт, јер док код домаћих друштава Министар може наредити да друштво престане само кад оно изгуби половину своје главнице, а не може је накнадити из резервног фонда, — дотле код заступништва страних дру-

штава по захтеву Министровом и одлуци надлежног суда радња друштвена у Србији престаје по чл. 98. у више случајева:

1. Ако је само друштво у својој земљи *престало са радњом*, или ако је тамо изгубило право располагати својом имаовином (пало под стечај, решило да ликвидира или ма којим начином престало функционисати). Овде опет налазимо потврду за поменуто тврђење: да заступништво у Србији може имати само оно страна друштво које у својој земљи фактички ради и само докле тамо ради. Оно дакле не сме напустити своју радњу у отаџбини, иначе мора престати и рад заступништва у Србији.

2. Ако друштво не установи своје заступништво са седиштем у Србији и не протоколише фирму (чл. 92. тач. 2. и чл. 93.).

3. Ако не води о пословима у Србији трговачке књиге на српском језику и у динарском течају (чл. 94.).

4. Ако је страна држава, у којој је главно седиште друштва, напустила начело узајамности према нашим акционарским друштвима.

5. Ако настане немогућност за извршење пресуда према друштву или његовим заступништвима у Србији.

6. Ако је друштво смањило или повукло главницу унето у радњу у Србији.

Ако заступништво има да ликвидира, онда ће се та ликвидација извршити у Србији и у свему по нашем закону о акционарским друштвима.

Надзор Министров над оваквим заступништвима састоји се у томе: што се заступништво не може отворити док Министар у начелу то не одобри а уз то и програм радње у Србији и друштвена правила; што му се у току рада подноси записник сваког зборског рада са општим билансом и билансом самога заступништва и извештај о раду заступништва у Србији, из кога ће видети стање и рад друштва.

Без Министровог одобрења не могу се на радњу у Србији применити одлуке којима се мења друштвено предузеће, решава престанак друштва или његова ликвидација или спајање његово са другим друштвом, а Министар ће такве одлуке одобрити само ако нису противне нашим законима.

Сем тога Министар има право у свако доба изаслати нарочите изасланике да испитају биланс заступништва, цело-

купно његово стање и радњу у Србији. Ови изасланици имају сва права рачуноиспитача по чл. 73. закона.

Нађе ли Министар у току рада друштвеног заступништва довољно разлога да тражи да рад заступништва престане, учиниће употребу од свог права, обраћајући се надлежном суду по чл. 98. закона.

Сви органи и службеници друштвени дужни су давати потребна обавештења министровим изасланицима, иначе ће се на тужбу министрову казнити по чл. 101. тач. 9. закона о акц. друштвима. И остале одредбе о казнама важе за органе страног друштва у колико се на њих могу применити.

Кад се већ говори о страним акционарским друштвима, онда се морамо нарочито зауставити и на страним акционарским друштвима за обезбеђење.

До пре кратког времена у Србији није било домаћих осигуравајућих друштава, те су ове послове вршила само страна друштва преко својих заступништава и агената за Србију, а тек од скора постоје код нас домаћа осигуравајућа друштва.

Сад већ има неколико домаћих друштава, која врше послове осигурања било као главне послове или имају одељке за обезбеђења, а уз то раде банкарске и остале послове.

И ова страна осигуравајућа друштва стоје под надзором Министра Народне Привреде и то као спекулативна друштва по чл. 2. тач. 6. закона о Министарству за Народну Привреду, по закону о акционарским друштвима као акционарска друштва, а и по специјалном закону о осигуравајућим друштвима, као друштва своје врсте.

Судећи по извесним одредбама закона о осигуравајућим друштвима од 31. марта 1892. г., он је и донет баш због тих страних друштава, стога и јесте доста непотпун и неподесан за строжију контролу, која је код осигуравајућих друштава много потребнија него код осталих акционарских друштава с погледом на велики број осигураника, који из дана у дан расте.

Идеја о потреби разноврсних осигурања хвата све више корена у свима редовима грађанства стога је и надзор над осигуравајућим друштвима свуда јачи него над обичним акционарским друштвима, па и у оним земљама где је оснивање акционарских друштава слободно. То је сасвим природно

и последица је нарочите природе њихових послова и великог броја осигураника.

Уговор о осигурању живота је уговор нарочите врсте по свему судећи, и не би се могао по правној природи својој идентификовати потпуно ни са једним од уговора предвиђених нашим грађанским закоником, али је најприближнији уговорима одважним или на срећу закљученим, т. зв. алекторним уговорима, о којима говори грађански законик у §§ 789. — 799., и ако се уговор о осигурању живота ту нарочито не спомиње. Он се не може подвести ни под опкладу, јер је за важност ове потребно да је цена у треће руке положена (§ 793), а осигуравајућа друштва никад не депонују осигурану суму унапред; осигурање живота није ни игра (§ 791), ни коцка (§ 794), ни куповина и продаја ствари зависећих од среће (§ 795), а § 796 могао би се у неколико применити само на осигурање сталног дохотка или ренте. Једино осигурање које закон изречно спомиње то је осигурање еспапа на суву и води, кућа и миљкова (непокретних добара — § 475. грађ. зак.) противу ватре и воде. Ову врсту осигурања спомиње § 798., обећавајући још и неке особите прописе за разна осигурања, који још нису донети, и ако се по чл. 4. зак. о осигуравајућим друштвима, који је — у недостатку нарочитог закона — требао да се забави свима овим уговорима специјално, о њима има да суди по постојећим законима. Зато су наши судови принуђени да судећи о овим уговорима прибегавају аналогiji (§ 10 грађ. зак.), што је доста незгодно, јер од тога пати једнообразност судских одлука, која је тако потребна да се код парничара одржи и појача вера у судове; то поверење највише страда, нарочито код лајика, кад се два једнака случаја различито пресуде.

С тога је преко потребно што пре изградити нов закон о осигурању и осигуравајућим друштвима, који ће дозволити држави да се умеша ближе у односе осигураника према друштвима на тај начин, што ће се ближе одредити природа уговора о осигурању, па можда формулисати и сам текст његов, одредити врсте осигурања, уредити плаћање премија и везати за одобрење Министрово тарифу осигурања, обележити државни надзор над домаћим и страним друштвима и др. ствари, које се специјално код ових послова могу појавити.

За страна акционарска осигуравајућа друштва закон о осигуравајућим друштвима прописује донекле иста правила

као закон о акц. друштвима за страна акционарска друштва у опште, а има и неких специјалних само за ова друштва, али се примењује утицај закона о осигуравајућим друштвима, као ранијег, на оне одредбе закона о акционарским друштвима, које говоре о страним друштвима. Тако одмах у чл. 1. налази се одредба да и ова друштва морају у Краљевини Србији протоколисати фирму заступништва, назначити главног агента за Србију и водити књиге прописане трговачким закоником, што потпуно одговара наређењима чл. 93. и 94. зак. о акц. друштвима.

Ни ова друштва не могу отпочети свој посао у Србији док не добију за то одобрење од Министра Народне Привреде. Уз молбу за одобрење и ова друштва подносе Министру своја друштвена правила, само што ће се овако одобрена правила чувати у каси Министарства.

За разлику од осталих страних акционарских друштва ова друштва подносе на одобрење и све доцније измене у својим правилима без обзира на предмет њихов (чл. 2. зак. о осигуравајућим друштвима). Службени језик за преписку ових друштава са обезбеђеним лицима је српски, а уговори о осигурању морају бити на српском језику. Све спорове око осигурања расправљају наши судови по нашим законима. Друштва из оних земаља са којима немамо нарочите уговоре морају дати изјаву да пристају на ову надлежност наших судова (чл. 4. и 12.).

Ова се законска надлежност наших судова не може никаквим уговором изменити.

По овом закону (чл. 5.) страна осигуравајућа друштва била су једно време ослобођена плаћања државних приреза, и плаћала су само непосредну порезу на приход од уплаћених улога осигураних лица, али им је ова повластица доцније укинута законом о непосредном порезу, који је све пореске обвезнике оптеретио и сталним државним прирезом 75% од непосредних пореза са изричном напоменом: да се од овог приреза нико не може ослободити (чл. 76. и 77. зак. о непосредном порезу.).

Уз пореску пријаву и ова као и сва акционарска друштва уопште морају поднети генерални биланс и извод из рачуна губитка и добитка, а при одређивању пореза на принос од радње код осигур. друштава узима се као укупни принос

све оно што је на име премија у току минуле дине, па ће се од тога одбити с. р. по чл. 49. о непоср. порезу а уз то и половина суме исплаћене по полисама у тој години.

Друштва плаћају све таксе по закону о таксама и наплаћују извесне таксе за државу због чега по чл. 31. закона о таксама воде и таксени регистар.

Пре но што протоколише фирму и отпочне рад у Србији, осигуравајуће друштво је дужно положити Благајни Министарства Народне Привреде кауцију од сто хиљада динара у злату или у српским државним папирима, на коју ће кауцију, ако је у готовом новцу, држава плаћати друштву 3% год. интереса.

Сем тога свако страна осигуравајуће друштво мора у Београду имати непокретно имање у вредности од најмање сто и педесет хиљада динара. Ово имање не сме бити оптерећено никаквим дуговима. Без овога неће се моћи одобрити рад ни једном друштву.

По томе што закон тражи да ово непокретно имање друштвено остане незадужено, може се закључити да оно има да служи у ствари као допуна кауције, а законодавац је свакако имао у виду улепшавање престонице, кад је наредио да други део кауције буде у непокретном имању, и хтео је у исто време да друштву да прилике да на ову другу суму вуче бољу ренту, сматрајући ликвидну кауцију у 100.000 динара као довољну за циљ коме она има да служи. Ова кауција служи осигураницима као гаранција за осигуране суме, и ако друштво у року од три месеца по извршности судске пресуде не исплати осигурану суму, онда се поверилац може наплатити из ове кауције, а друштво је мора у року од месец дана на позив Министарства попунити. Ако друштво по овом захтеву не би поступило и у опште ако се не би придржавало овога закона, Министар Народне Привреде има право забранити му даљи рад у Србији и нагнати га да послове овде закључене ликвидира. У том случају кауција му се не враћа док друштво не пречисти рачуне са свима осигураницима.

И онда кад друштво по својој иницијативи или из других разлога престане да ради у Србији, кауција остаје у Министарству до ликвидације свију послова у Србији (чл. 7, 8. и 11. закона о осиг. друштвима).

Рекли смо већ страна осигуравајућа друштва стоје под сталним надзором Министра Народне Привреде, кога ће извештавати о свакој промени у личности агента и свакој промени његовог домицила.

Сваке године најдаље до 15. фебруара ова друштва морају поднети Министарству тачан списак свију осигураних лица у минулој години, са означењем осигуране суме и годишње премије. Сем тога у тај списак унеће се ови подаци и за сва лица која су се код друштва осигурала од почетка његовог рада у Србији, као и за све осигуранике до дана подношења извештаја. Тако исто Министарство ће се том приликом извештавати и о свакој исплати осигуране суме и сваком престанку уговора о осигурању ма на који начин.

Ови спискови неће се предавати јавности, нити се може дозволити њихово копирање и разматрање. Једино осигураницима и њиховим наследницима допустиће се да из ових спискова препишу само оно што се на њих односи.

Ако посумња у ове податке, Министарство их може проверити на начин који за најзгоднији нађе, т. ј. прегледом књига и докумената друштвених и т. д. па и тражењем обавештења и доказа од осигураних лица, која су дужна дати тражене податке, јер ако их не покажу губе право на заштиту овога закона, право да се у случају потребе наплаћују из кауције (чл. 6. и 13.).

Уз ове спискове друштво је дужно по чл. 7. положити благајни Министарства једну петину свију премија наплаћених од осигураника у Србији и то у злату, српским државним хартијама или акцијама Народне Банке, у допуну кауције.

Подношење ових података по чл. 6. као и полагање одговарајућег дела уплаћених премија по чл. 7. важи не само за послове осигурања живота, већ и за сва осигурања ренте и имања, и ако закон то нарочито не понавља. Ово тврђење поткрепљује се већ и самим задатком кауције, у коју и ове суме улазе, а и самим законом о осигуравајућим друштвима, који по своме чл. 1. и 2. важи „за сва друштва за обезбеђење ма које врсте“, дакле и за она, која врше само обезбеђивање имања од штете (пожара, поплаве, земљотреса и т. д.).

По томе што чл. 6. и 7. спомињу само осигурана лица — може се судити само да су се први почеци осигурања

код нас сводили само на осигуравање, а с друге стране несумњиво је да свако осигурање живота и имања увек закључује неко лице, физичко или правно, у своју корист или кога другог лица, а не у корист имања.

Поред права које Министру даје према страним акционарским друштвима у опште чл. 98. зак. о акц. друштвима, Министар има право по чл. 10. закона о осигуравајућим друштвима забранити страном друштву рад у Србији ако се оно ма у чему по овом закону не управља.

Осим одговорности коју друштво прима на себе по закону о акционарским друштвима, осигуравајуће друштво одговорно је по чл. 9. својим осигураницима за накнаду штете, коју би ови претрпели отуда, што друштво не би имало агента за пријем премија или што би овај био спречен да их прима.

32446